

SVERIGES LÄKARFÖRBUND**KONSULTATIONSLÄKARENS VERKSAMHET****1. Bakgrund**

Fram t.o.m. den 31 december 2010 hanterades anmälningar mot vårdpersonal från patienter och anhöriga av Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, HSAN, som kunde ålägga yrkesutövare disciplinpåföljd (erinran eller varning).

Fr.o.m. den 1 januari 2011 gäller ett nytt system för anmälningar mot hälso- och sjukvårdspersonal. Disciplinpåföljderna (erinran och varning) har tagits bort och HSAN hanterar numera endast frågor om provotid, indragning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Sådana frågor tar HSAN upp efter anmälan från Inspektionen för vård och omsorg (IVO), som den 1 juni 2013 övertog tillsynsansvaret rörande hälso- och sjukvården från Socialstyrelsen.

Patienter och närstående som vill klaga på hälso- och sjukvården eller dess personal ska sedan den 1 januari 2018 i första hand vända sig till vårdgivaren med sitt klagomål. Vårdgivaren ska snarast besvara klagomålet på lämpligt sätt med hänsyn till klagomålets art och den enskildes förmåga att tillgodogöra sig informationen. Ifall den enskilde inte vill vända sig direkt till vårdgivaren med sitt klagomål kan han eller hon i stället kontakta patientnämnden, som då ska hjälpa den klagande att få svar från vårdgivaren. Ifall den klagande inte är nöjd med svaret från vårdgivaren kan vederbörande göra en anmälan till IVO, som dock endast är skyldig att utreda mer allvarliga klagomål. IVO ska i sådana fall göra den utredning som behövs för att kunna pröva anmälan. IVO är i sin utredning inte begränsad till de anmärkningar som framförts i anmälan, utan kan titta på även andra aspekter som framkommer under granskningen. Utredningen avslutas med ett beslut, där IVO kan rikta kritik mot vårdgivaren eller hälso- och sjukvårdspersonal.

Reglerna om anmälningssystemet finns i patientsäkerhetslagen. Ett huvudsyfte med den lagen är att bidra till ökad patientsäkerhet, vilket i förlängningen bör medföra färre anmälningar mot vården. Centrala är då lagens krav på vårdgivarna att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete, där även patienter och deras närstående ges möjlighet att delta. Arbetet syftar inte i första hand till att identifiera enskilda yrkesutövare som gjort ett misstag, utan till att uppmärksamma, utreda och förebygga risker och negativa händelser i vården.

Risken för att bli anmäld en eller flera gånger under ett yrkesverksamt liv som läkare är ändå påtaglig. En stor andel av anmälningarna avslutas emellertid utan att någon kritik riktas mot den anmälda personen.

Som medlem i Sveriges läkarförbund har man möjlighet att få råd och hjälp i anmälningsärenden. Förbundet erbjuder juridiskt och medicinskt biträde samt har tagit fram skriften "Om jag blir anmäld" (som kan laddas ner på förbundets hemsida). Verksamheten bygger på att medlemmen själv medverkar i processen, eftersom endast hon/han kan lämna uppgifter kring vad som har inträffat.

Det medicinska biträdet ges av konsultationsläkarna. Varje specialitetsförening utser en eller flera konsultationsläkare. Det juridiska biträdet svarar Läkarförbundets jurister för.

Kanslimässigt är verksamheten knuten till förbundets avdelning Arbetsliv och Juridik.

1.1 Åtgärder mot anmäld personal

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) kan efter klagomål från patienter, anhöriga eller någon annan utreda händelser i hälso- och sjukvården (klagomålsärenden). Det står IVO fritt att utreda hela händelsen. Myndigheten är alltså inte begränsad till att granska just de anmärkningar eller den personal som angetts i klagomålet. IVO kan även på eget initiativ inleda en utredning rörande händelser i hälso- och sjukvården (initiativärenden). IVO:s utredningar avslutas med ett beslut. I beslutet ska myndigheten uttala sig om huruvida en åtgärd eller underlåtenhet av vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal strider mot lag eller annan föreskrift eller är olämplig med hänsyn till patientsäkerheten. Ordet kritik nämns inte i lagtexten, men när man talar om kritik från IVO är det dessa beslut man avser.

HSAN prövar, efter anmälan från IVO, ärenden om prøvotid för yrkesutövare, begränsning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Prövotiden är tre år och förenas oftast med en prøvotidsplan, som yrkesutövaren ska följa under prøvotiden. Om yrkesutövaren under prøvotiden visar sig olämplig att utöva yrket eller inte följer fastställd prøvotidsplan kan legitimationen ska återkallas.

1.2 Handläggningen hos Inspektionen för vård och omsorg

Klagomålsärenden hos IVO, dvs. ärenden där patienten eller en närstående gjort anmälan till IVO, börjar med att vederbörande gör en anmälan (i lagen kallat klagomål) till IVO. Observera att myndigheten numera inte är skyldig att ta upp ett klagomål om inte den klagande först vänt sig till vårdgivaren/patientnämnden. IVO är dessutom bara skyldigt att utreda klagomål i mer allvarliga fall, nämligen

- händelser där patienten fått en bestående och inte ringa skada, ett väsentligt ökat vårdbehov eller avlidit,
- klagomål rörande tvångsvård och
- händelser som allvarligt och negativt påverkat eller hotat patientens självbestämmande, integritet eller rättsliga ställning.

Anmälan till IVO bör vara skriftlig, men det är inget absolut krav. I anmälan bör anges den vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal som klagomålet avser. IVO ska därefter göra den utredning som behövs för att kunna pröva anmälan. Myndigheten är inte bunden av de anmärkningar som anmälaren framfört, utan är fri att utreda även andra omständigheter. IVO får avstå från att utreda klagomål om händelsen ligger mer än två år tillbaka i tiden.

IVO ska överlämna anmälan till den som klagomålet riktar sig mot. Den anmälde har rätt att ta del av även övriga handlingar i ärendet. Innan ärendet avgörs ska myndigheten ge den anmälde möjlighet att lämna synpunkter på det som tillförts ärendet. IVO:s handläggning är skriftlig, men muntliga uppgifter kan inhämtas, t.ex. vid möten med den person som är föremål för utredning, om myndigheten bedömer att det är lämpligt. När IVO översänder handlingar för yttrande ska myndigheten ange inom vilken tid yttrandet ska ges in.

Ärendet avslutas med att IVO fattar ett skriftligt beslut. Detta beslut kan inte överklagas. I beslutet, som ska vara motiverat, ska myndigheten uttala sig om huruvida en åtgärd eller underlåtenhet av vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal strider mot någon föreskrift eller är olämplig med hänsyn till patientsäkerheten. Det är detta som brukar kallas för att IVO uttalar kritik. Myndigheten får inte fatta ett beslut innehållande kritik utan att den som klagomålet avser har fått tillfälle att yttra sig över ett förslag till beslut. Ifall IVO överväger att kritisera en yrkesutövare ska denne alltså ges tillfälle att yttra sig över ett utkast till avgörande från myndigheten.

1.3 Handläggningen i HSAN

HSAN prövar, efter anmälan från IVO, frågor om provotid, begränsning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Patienter och anhöriga kan inte göra anmälan till HSAN.

HSAN förelägger alltid den anmälda yrkesutövaren att skriftligen yttra sig över IVO:s anmälan. Den anmälda ska i yttrandet ange om han/hon motsätter sig den åtgärd IVO begärt, och i så fall ange sina skäl till detta. Innan HSAN fattar beslut bedöms ärendet, ifall det inbegriper medicinska ställningstaganden, av någon av HSAN:s medicinskt sakkunniga. HSAN kan även, vid behov, hämta in utlåtande från t.ex. ett vetenskapligt råd.

HSAN:s beslut kan överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm. Förvaltningsrättens dom kan sedan överklagas till Kammarrätten i Stockholm. Här krävs dock prövningstillstånd. Sista instans är Högsta Förvaltningsrätten. Även i Högsta Förvaltningsrätten krävs prövningstillstånd. I praktiken blir Förvaltningsrätten oftast sista instans.

1.4 Åtal

Ett fåtal händelser i sjukvården åtalas vid allmän domstol. Vid skälig misstanke om att hälso- och sjukvårdspersonal i yrkesutövningen begått brott för vilket fängelse är föreskrivet ska IVO och HSAN göra anmälan till åtal. Medlemmen företräds då av offentlig försvarare.

2. Konsultationsläkarens arbetsuppgifter

Såsom framgår ovan får anmälda läkare normalt möjlighet att yttra sig skriftligen redan i ett tidigt skede.

I ärenden hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO) kan konsultationsläkaren bli kontaktad antingen i samband med att den anmälda läkaren ska skriva sitt första yttrande till IVO eller, oftare, när läkaren tillsänts ett utkast till kritikbeslut från myndigheten.

I HSAN-ärenden blir konsultationsläkaren ofta inblandad så snart den anmälda läkaren förelagts att yttra sig över anmälan från IVO, men ibland kontaktas konsultationsläkaren först i samband med överklagande av HSAN:s beslut.

Konsultationsläkaren kan då han/hon kontaktats hjälpa till med diskussion, råd och objektiv bedömning av de aktuella medicinska frågeställningarna. Om konsultationsläkaren vid en objektiv medicinsk bedömning kan stödja den anmälda läkaren skriver konsultationsläkaren, på begäran från Läkarförbundets juristhandläggare, ett utlåtande. Utlåtandet bör vara kortfattat och motiverat.

Konsultationsläkaren ska alltså:

- stå till förfogande för diskussion (i första hand med den jurist på Läkarförbundet, som handlägger det aktuella ärendet. Samtal mellan konsultationsläkaren och den anmälda läkaren ska ske endast efter avstämning med handläggande jurist på Läkarförbundet och efter godkännande av konsultationsläkaren.)
- granska inlagor ur medicinsk synpunkt
- eventuellt avge medicinskt expertutlåtande

Det är endast medlemmar i Sveriges läkarförbund som kan ta i anspråk konsultationsläkarens insatser. Som regel förmedlas konsultationerna genom Läkarförbundets jurister, men direktkontakt kan förekomma i undantagsfall. Om direktkontakt sker mellan medlem och konsultationsläkare ska konsultationsläkaren ta kontakt med förbunds-kansliet för registrering av ärendet. Detta är särskilt viktigt om kostnader uppstår.

Observera att en medlem endast kan få sitt eget medicinska handlande bedömt av konsultationsläkaren.

2.1 Konsultationsläkarens utlåtanden

Konsultationsläkarna agerar i eget namn. Utlåtandet utfärdas inte heller i vederbörande konsultationsläkares ordinarie anställning och befattning, vilket klart måste framgå av utlåtandet. Ett utlåtande kan lämpligen inledas ungefär "Undertecknad, som utsetts till konsultationsläkare av Sveriges läkarförbund, får på begäran av NN avge följande utlåtande". Härefter kan man upplysa om ordinarie befattning samt eventuella akademiska och övriga relevanta meriter.

Observera att *Socialstyrelsens föreskrifter (HSLF-FS 2018:54) om att utfärda intyg i hälso- och sjukvården* är tillämpliga. Därför måste det i utlåtandet bland annat anges att det är avsett för myndighet/domstol och på vilket material utlåtandet grundar sig. Vidare gäller absolut objektivitet (eventuellt "försvarstal" författas av medlemmen och Läkarförbundets jurist i samråd).

En lämplig disposition kan förslagsvis se ut enligt följande

- "Undertecknad, som utsetts till konsultationsläkare av Sveriges läkarförbund, får på begäran av NN avge följande utlåtande. Min ordinarie befattning är...."
- Angivande av vilken myndighet/domstol utlåtandet är avsett för
- Uppgift om vilket material/vilka handlingar utlåtandet grundar sig på
- Kort redogörelse för händelseförloppet (vid överklagande även HSAN:s bedömning)
- Objektiv medicinsk bedömning
- Konklusion utifrån ovanstående objektiva bedömning
- Underskrift med angivande av specialitet, akademisk titel etc.

Under rubriken medicinsk bedömning kan man med fördel framhålla förmildrande omständigheter, om ett fel objektivt sett kan anses som ringa etc. Vanligen bör konsultationsläkaren däremot undvika alla typiskt sett juridiska bedömningar, till exempel val av påföljd, grad av vårdslöshet etc. Handläggaren på förbunds-kansliet kan dock i vissa fall efterfråga även bedömning av t.ex. rimligheten av en åtgärd som IVO begärt.

Konsultationsläkare som har utfärdat utlåtande i ärende får del av beslutet/domen, i den mån förbundet erhåller beslutet/domen i fråga (vi är beroende av att medlemmen själv skickar oss beslutet/domen). Observera att handläggningstiden kan vara över halvåret.

2.2 Konsultationsläkarens ersättning

Konsultationsläkaren är berättigad till ersättning från Läkarförbundet för sitt arbete. Detta gäller både för rådgivning, granskning och eventuella utlåtanden.

Några fasta ersättningar eller normer finns inte. För närvarande debiterar konsultationsläkarna oftast cirka 600 – 1 000 kr per timme eller 1 000 – 5 000 kr per utlåtande för ärenden av inte så omfattande karaktär. Varje konsultationsläkare får ange sina anspråk med beaktande av insats och ändamål. Det är viktigt att ersättningsanspråk framställs i nära anslutning till arbetsinsatsen så att verksamheten inte utvecklas utan kostnadsöverblick. Ifall konsultationsläkaren bedömer att ett ärende kommer att kräva en betydande arbetsinsats ska konsultationsläkaren kontakta den jurist på förbundskansliet som handlägger ärendet för avstämning.

Ersättningsanspråk anges skriftligen till förbundskansliet. I allmänhet bifogas svarskuvert i samband med att handlingarna i ärendet skickas till konsultationsläkaren.

Fakturan skickas till följande adress:

Sveriges läkarförbund
Avdelning Arbetsliv och juridik
Box 5610
114 86 Stockholm

3. Sekretess

Den som misstänks för brott eller mot vilken rättegång eller annat jämförbart rättsligt förfarande inletts har rätt att, trots sekretess, lämna uppgift till sitt biträde eller annan enskild om det behövs för att han/hon ska kunna ta till vara sin rätt. Denna bestämmelse finns i 10 kap 10 § offentlighets- och sekretesslagen.

En medlems förfrågan till konsultationsläkaren är principiellt konfidentiell. Detta innebär att råd, bedömningar liksom eventuellt utlåtande är tillgängligt endast för berörd medlem, Läkarförbundets handläggare i ärendet och, i undantagsfall, Läkarförbundets Etik- och ansvarsråd (EAR). (EAR kan i sällsynta fall, främst om ärendet rör en principfråga av etisk karaktär, kontaktas för att lämna synpunkter på ärendet. Kontakt med EAR tas då via handläggaren på förbundskansliet.)

I oidentifierat skick kan ett ärende inklusive konsultationsläkares eventuella utlåtande komma att omnämnas eller citeras i Läkartidningen. Detta sker i sådana fall sedan Läkartidningen tagit del av beslut, dom eller handlingar från utredande myndighet/domstol. Något överlämnande av handlingar i anmälningsärenden från förbundskansliet till Läkartidningen förekommer inte.

5. Förbundskansliet

Som tidigare nämnts svarar Avdelningen Arbetsliv och Juridik för kanslifunktionen för konsultationsläkarna.

Läkarförbundets jurister biträder medlemmarna i ärendena juridiskt. Det kan gälla reglerna runt förfarandet, upplysningar om gällande författningar, föreskrifter och rättspraxis, juridisk granskning och författande av inlagor, försäkringsfrågor etc. Läkarförbundets jurister informerar även vid olika typer av läkarmöten om förbundsservicen i anmälningsärenden, hur förfarandet är i Inspektionen för vård och omsorg och HSAN, vad man bör tänka på när man skriver inlagor etc.

Sekreterare för ansvarsärenden:

Hanna Nilsson hanna.nilsson@slf.se

Handläggande jurister:

Tomas Hedmark 08-790 33 31
tomas.hedmark@slf.se

Camilla Morath 08-790 34 40
camilla.morath@slf.se

Mia Wallgren 08-790 33 00
mia.wallgren@slf.se

Adress:
Sveriges läkarförbund
Arbetsliv och Juridik
Box 5610
114 86 STOCKHOLM